

Gondolatok a lelkészi szolgálatról – történeti és lelkigondozói összefüggésben

Fabiny Tamás

lelkész, teológus, elnök-püspök,
Magyarországi Evangélikus Egyház, Budapest¹

„Nekem adatott minden hatalom mennyen és földön. Menjetek el tehát, tegyetek tanítvánnyá minden népet, megkeresztelve őket az Atyának, a Fiúnak és a Szentléleknek nevében, tanítva őket, hogy megtartsák mindazt, amit én parancsoltam nektek; és íme, én veletek vagyok minden napon a világ végezetéig.”

(Mt 28,18–20)

Lelkészi hivatásunk, szolgálatunk Jézus Krisztus missziós parancsából fakad. Mind a négy evangélista elbeszéli, hogy a feltámadást követően Jézus megjelent tanítványainak, és küldetést adott nekik. Amit Jézus az Atyától kapott, azt az apostolok viszik tovább és folytatják a világban, ami által az igehirdetésen és a szolgálatokon keresztül az emberek az Atyával találkoznak. Jézus ígéretet tett arra, hogy nem hagyja az apostolokat egyedül, hanem Szent Lelke által velük lesz az idők végezetéig.

Jézus követése és a hit megvallása nem volt könnyű már az ókeresztény korban sem, s az évszázadok újabb és újabb kihívást jelentettek a hivatás teljesítésében. A 20. század ideológiai fenyegetését túlélve új problémákkal kellett szembe néznie az egyháznak, amelyek nem külső fenyegetésen, hanem belső erőtlenségen alapultak. Ezt az időszakot kívánom közelebbről megvilágítani a lelkipászorokra vonatkozóan, s igyekszem a mai problémákra reflektálni, hogy az Isten útján történő szolgálatunk a ránk bízottak lelki fejlődésére és üdvére váljon.

I. A történeti háttér

1945 után Magyarország a szovjet érdekszféra része lett. Három éven keresztül ugyan még koalíciós kormány működött, és viszonylagos szabadságban éltek az

¹ A reformáció félévezredes jubileumáról a református egyház képviselőinek írásával a 2017. évi 3. számában emlékeztünk meg.

emberek, 1948-ban azonban – választási csalással – a kommunisták vették át a hatalmat. Az úgynevezett szalámi taktika részeként ellehetetlenítették vagy megosztották a többi pártot, adott esetben pedig magukba olvasztották azok baloldalát. A szovjetek hathatós támogatásával államosították a gyárakat, kolhozba kényszerítették a mezőgazdasági dolgozókat. Ekkor államosították az egyházi iskolákat is. Történelmileg Magyarországon ugyanis a közoktatásból jelentős részt vállaltak át az egyházak, ám néhány kivételtől eltekintve megszűntek az egyházi iskolák. Az evangélikus egyháznak egyetlen iskolája sem maradt: némi késéssel bár, de elvették a világhírű Fasori Gimnáziumot is. Feloszlatták a szerzetesrendeket és diakonissza egyesületeket, számos egyházi embert bebörtönöztek. Az egypártrendszer idején cenzúra bénította a sajtómunkát, a kötelező szocialista-realista szemlélet sújtotta a művészetet, ateista propaganda uralta a szellemi életet. A kor jellegzetes kifejezése a „csengőfrász”: ártatlan emberek összerendeztek, ha késő este megszólalt náluk a csengő, hiszen könnyen megtörténhetett, hogy a rendőrség visz el indok nélkül embereket. Ebben az időben a lelkeszi szolgálat vállalása bizony a kockázat vállalását is jelentette. Egyházam legismertebb püspökét, Ordass Lajost ekkor börtönözték be, számos munkatársát internálták vagy kényszerítették arra, hogy a lelkeszi hivatást feladva fizikai munkából éljen. Ebben a korban kívülről tekintve volt perspektívája ennek a hivatásnak, ám az elhívás sokaknál legyőzte a körülményeket. Családi példát hadd mondjak. Édesapám éppen ebben az időben kapott erős elhívást. Jóllehet jogvégezett emberként biztos állása volt, ő lelkesz akart lenni, mert az úgynevezett ébredési mozgalomban megérintette őt a Szentlélek. Nem törődött azzal, hogy legjobb esetben egy eldugott faluban szolgálhat majd. Kész volt a szenvedés vállalására is. Teológus hallgatóként egyszer egy evangelizációhoz kapcsolódóan kis János evangéliuma füzeteket osztogattak az utcán. Azokra a traktátusokra ráadásul rá volt írva, hogy „*printed in USA*”. Emiatt bevitte őket a rendőrség, és ők – elmondása szerint – ujjongó imádkozással töltötték az éjszakát, hogy Pálhoz és Sziláshoz hasonlóan fogságot szenvedhetnek az Úrért. Reggel aztán megdorgálták őket, és hazamehettek. De a kihallgató tiszt azt mondta: „adjanak egy példányt abból a füzetből, az asszony szeret ilyeneket olvasni”... Azt hiszem, egy-egy ilyen élmény felért egy hivatás-tisztázó kurzussal vagy szupervízióval...

Ennek a diktatórikus helyzetnek próbált véget vetni a csodálatos 1956-os forradalom. A szabadság ugyan csak néhány napig tartott, hiszen a szovjetek megszállták az országot, és vérbe fojtották a szabadságharcba torkoló forradalmat, a totális elnyomás azonban tartósan már nem tért vissza. Ez volt az úgynevezett puha diktatúra korszaka, amit külföldiek gyakran illeltek olyan szavakkal, mint gulyáskommunizmus és/illetve „a legvidámabb barakk a szocialista táborban”, ugyanis a többi szocialista országhoz képest viszonylagos jólét alakult ki. Ma már látjuk, hogy az egyházak életében ez a néhány évtized nagyobb kárt tett, mint a nyílt diktatúra. Abban ugyanis lényegében feketén-fehéren megmutatko-

zott a jó és a rossz ellentéte, és a hívő emberek készen álltak a szenvedés vállalására is. A puha diktatúrában azonban sokszor elmosódtak a határvonalak, sokan – köztük egyházi vezetők is – elvtelen kompromisszumokat kötöttek, és hívek a biztonságos túlélésre rendezkedtek be. Tartok tőle, hogy ez érvényes volt a lelkészi hivatásra is. Ekkor már nem vittük a bőrünket a vásárra. Kisebb-nagyobb korlátozásokat el kellett szenvednünk, de ki-ki könnyen – talán túl könnyen – megtalálta a *modus vivendi*-t. Az egyház és az állam kapcsolatát egyfajta patrónus-kliens viszony jellemezte, vagyis a hatalomtól kisebb-nagyobb kegyben részesülhettünk: az eredetileg egyházüldözésre létrehozott Állami Egyházügyi Hivatal és a hozzá túl lojális egyházvezetés összejátszása nyomán jobb állást, külföldi utakat, a papgyerekeknek egyetemi továbbtanulási lehetőséget lehetett kapni abban az esetben, ha valaki elfogadta a létező szocializmus játékszabályait. El lehet képzelni, hogy ez is torzította a lelkészi jellemet. A lelkészi szolgálat ekkor sokak számára azt jelentette, hogy alkalmazkodni kell a külső keretekhez, gyakran kell a lelkiismeret szavával ellentétes döntést hozni, nem szabad bizonyos tabukat (1956, szovjet jelenlét, egypártrendszer) érinteni – cserébe amolyan csodabogárként végezheti az ember a hivatását. De szigorúan csak a templom falai között, egyfajta „sekrestye-kereszténység” formájában.

Ezek után nem csoda, hogy amikor 1989-ben elérkezett a rendszerváltás ideje, akkor az az egyházakat készületlenül érte. Azokban a hónapokban gyakran használtuk az „az elmúlt negyven év” szófordulatot, Az egyházak helyzetének érzékeltetésére különösen alkalmasnak tűnt egy olyan metafora, amely párhuzamba állította az elnyomatás és korlátok közé szorítottság időszakát a zsidók negyvenéves pusztai vándorlásával. Csábító hasonlat volt ez, hiszen lehetett beszélni szolgaságról, csapásokról, majd főként arról, hogy Isten népének át kellett kelnie a Vörös-tengeren. Ki lehetett térni a sokféle bálványimádásra, hűtlenségre, végül rá lehetett mutatni egy új nemzedékre. Igen ám, de sem Mózes, sem Áront nem látunk magunk előtt, még csak egy új nemzedékhez tartozó Józsuét sem – Kánaánról már nem is beszélve.

Ha már feltétlenül bibliai metaforát keresünk, akkor egy néhány száz évvel későbbi eseménysor alkalmasabbnak látszik az egyházak akkori állapotának bemutatására: ez pedig a zsidóság babiloni fogságának vége. A Krisztus előtti 6. században oly mértékben változtak a korábbi nagyhatalmak által örökre bebetonozottnak hitt politikai és társadalmi körülmények, hogy a néhány évtizeddel korábban, Nabukodonozor idejében deportált zsidó lakosság hazatérhetett otthonába. Két ponton legalábbis adódik a párhuzam. Egyfelől nem a választott nép vívta ki hősiessé módon szabadságát, mindenre elszánt prófétáival és az utolsó lehetőségükig hithű tagjaival, hanem egyszerűen megváltozott „a világpolitikai konstelláció”, „a nagyhatalmak szerkezete”, „a történelmi realitás”. Azt természetesen nem tagadhatjuk, hogy a történelem Ura rejtett, nagyon is világi módon is képes kormányozni népe sorsát, s némi jóindulattal még azt is feltételezhetjük, hogy a hitvallásos

magatartás mind a babiloni fogság, mind a szovjet megszállás idején legalább párányi mértékben hozzájárult egy nagyhatalom bukásához és a csatlós népek körében végbemenő rendszerváltáshoz.

A másik párhuzam, amely e régi történeti helyzet és a magyarországi rendszerváltozás között mutatkozik: a végre hazatért zsidók nem rendezett országot, békés alkotásra alkalmas körülményeket találtak, hanem romokat, mindenütt csak romokat. Ezdrás és Nehemiás újjászervező szolgálata a törmelékek elhordásával és a templom újjáépítésével kezdődött. Az 1989–90-es politikai változások a hazai egyházakat is ilyen helyzetben találták: romok heverték mindenhol, hosszú, fárasztó építőmunka kellett, hogy kezdetét vegye. Arról pedig szó sem lehetett, hogy Isten népe ott folytassa, ahol a fogságba vitel előtt, a vallásszabadság megszűnése előtt voltak. Egy író szava nyomán abban az időben ugyan uralta a közbeszédet egy újabb bibliai metafora: „nagy a tolongás a damaszkuszi úton”, ám ez inkább csak a politikai alkalmazkodás fanyar kifejezése volt, nem pedig annak megfogalmazása, hogy érdemben és főképpen tartósan nőtt volna az egyházhoz csatlakozók száma. Az újrakezdés nehézségeit jól érzékelteti Nemes Nagy Ágnes költő egy négysoros verse, amelyet akkor írt, amikor a hatalom által rákényszerített szilencium után neki újra megjelenhettek versei:

*Amint lassan felült, balvállá-tájt
egy teljes élet minden izma fájt
Halála úgy letépve, mint a géz.
Mert feltámadni éppolyan nehéz.*

(Nemes Nagy Ágnes: Lázár)

II. Taktika helyett stratégia

A rendszerváltozást megelőzően az egyházak folyamatos taktikázásra kényszerültek. Már egy jóérzésű segédlelkész is igyekezett kijátszani a hivatal packázásait talán úgy, hogy a lelkigyakorlatot kirándulásnak, az ökumenikus együttműködést pedig baráti kapcsolatnak hívta. Öreg papok pedig kacsintva közölték, hogy a 11. parancsolatot is be kell tartani, amely szerintük így hangzott: „*Nur nicht fragen!*” [Csak ne kérdezz!] A német szavak talán egyfajta rejtjelezést szolgáltak, s a taktikai utasítás arra vonatkozott, hogy az egyházi és világi illetékeseket egy-egy merészebb tervvel kapcsolatban legjobb meg sem kérdezni, mert ők alighanem zsigerből ellenezni és tiltani fogják azokat. Egyháztörténészek, levéltárosok és akár pszichológusok feladata volna annak kiderítése is, hogy bizonyos püspöki döntések mögött éppen milyen taktikai megfontolások húzódtak. Az elmúlt években az MEE egy munkacsoportja azon dolgozott, hogy a taktikai megfontolások helyébe a stratégiai tervezés lépjen. Némileg leegyszerűsítve úgy is fogalmazhatunk, hogy a taktika a pillanatnyi cselekvési tervet, a stratégia pedig a távlatos gondolkozást jelenti.

Azt gondolnánk, hogy a stratégia ízig-vérig mai fogalom, hiszen egy magára valamit is adó vállalkozás stratégiai igazgatót alkalmaz, egy bulvárlap is ki-munkált médiastratégiával rendelkezik. A kifejezés valójában igen ősi, és a hadászatban gyökerezik. A görög sztrateüo szótári jelentése: „hadat vezet, hadi szolgálatot teljesít”, az ebből kialakult stratégia pedig a hadászattal kapcsolatos elképzeléseket, tágabb értelemben az ellenség elképzeléseit kijátszani képes, a változó körülményekkel előrelátóan számoló hosszú távú haditervet jelenti. Hogy mindez ne tűnjék annyira militánsnak, meg kell jegyeznünk, hogy az Új-szövetségben is szerepel a stratégia kifejezés, mégpedig a hit harcának megharcolásával kapcsolatban.

A 2008-ban nyilvánosságra hozott első munkaanyag a spirituális megújulást és a humán erőforrást helyezte fókuszba. Utóbbira utal a dokumentum címe is: „élő kövek egyháza”. Ez már önmagában is burkolt kritikával illette a rendszerváltást követő nagy építkezési lázat, amikor is sorra épültek – egyébként örvendetes módon – templomok, nyíltak meg vagy nyíltak újra iskolák, diakóniai intézmények, ám az emberi tényező háttérbe szorult. A spirituális erőforrás hangsúlyozása pedig a csapdahelyzetből való kiutat próbálta megmutatni.

Ebben az összefüggésben a stratégia egyik fő területe a lelkészi hivatás megerősítése. A rendszerváltás utáni években ismét radikálisan megváltozott a lelkészség szerepfelfogása. Hirtelen radikális mértékben megnöttek a feladatok, hiszen – legalábbis átmenetileg – egyre többen jöttek templomba, sokkal több embert (gyakran felnőttet) kereszteltünk és konfirmáltunk, megindult az iskolai hitoktatás, új intézmények jöttek létre, meg lehetett jelenni a médiában, számítottak szolgálatunkra a kórházakban, a hadseregnél, a börtönökben és a közéletben. Az addig gyakran félreállított lelkészek hirtelen reflektorfénybe kerültek. Gyakran a szó szoros értelmében piedesztálra, emelvényre, hiszen az új politikai hatalom szövetségest látott bennük, akikkel demonstratív módon együtt kell megjelenni egy-egy ünnepeken. Olyan bizarr helyzetek is adódtak, hogy egy sajtógyár vagy egy aluljáró felavatásához is egyházi – gyakran püspöki – asszisztenciát kértek. A kialakuló menedzser-lelkészi szemlélet megint csak sok torzulást eredményezett. Ebben a pörgésben sokak házassága tönkrement, adott esetben alkohol- és internetfüggővé váltak, vagy burn-out-jelenségeket mutattak, de lelkészi öngyilkosságra is voltak példák. Az egyházvezetés többnyire próbált ugyan egyedi segítséget adni, de szervezett és átfogó programról akkor még nem beszélhettünk.

Ez a stratégiai munka időközben kiegészült egy olyan szociológiai kutatással, amelynek segítségével jobban megismerhettük és elemezhetjük korunk evangélikus egyházát, majd néhány évvel ezelőtt nyilvánosságra hoztuk az MEE új stratégiáját. Itt csak címszerűen ismertetem öt pillérét.

1. Az önkéntesség és szolidaritás gyakorlása keresztény hitünk legmélyéből fakadó szervezeti fejlesztés

2. Egyházunk lelkészei: személyes társaink, hivatásukban támogatandó testvéreink
3. Az egyházi munka és közösség szervezetét a hálózatosság jegyében alakítsuk át
4. Fenntartható világ, fennmaradó egyház
5. Egyházunk szervezeti működését a protestáns hivatásszerűség jegyében újítjuk meg.

III. A szolgálatban való megerősítés, mint a stratégia fontos eleme

A fenti öt témakör közül főleg a második kapcsolódik a lelkészi hivatás témájához, így írásom záró harmadában erről szólok kissé bővebben. Nem a stratégiai anyagot ismertetem, hanem harmincéves lelkészi – és benne tizenkét éves püspöki – szolgálataim néhány idevágó tapasztalatát kívánom megosztani az olvasókkal. Meg kell vallanom, hogy sok lelkészi nyomorúság tanúja lehetek. Ezek sokszor a lelkészi „szereppel” függnek össze, amelyeket jól modellez egy kortárs magyar szakember, Hézsér Gábor, amikor megkülönböztet egymástól négy alkatot. A *skizoid típusba* a „szabadgondolkodókat” sorolja, akik „új, innovatív koncepcióikkal a hasonló típushoz tartozó híveik csodálatát váltják ki, másokat megbotránkoztatnak”. A *depresszív típusba* szerinte a „született lelkigondozók” tartoznak, akik számára a gyülekezet maga a család, ám „az ekkleziogén neurózisra való hajlamot azáltal erősítik prédikációjukkal, hogy a kétség, a panasz, az Isten ellen való lázadásnak még a gondolatát is elvetik”. Hézsér a harmadik csoportba a *kényszeres személyiségeket* sorolja, akik személyükben kívánják garantálni a törvény és a morális elvek időtlenségét, és „a megbocsátás elérhetetlen magasságba helyezésével túlterhelik a híveket”. Végül a *hiszteroid típusra* az jellemző, hogy szuggesztivitásukkal tömegeket képesek mozgósítani, és a gyülekezet csodálja is őket, ám adott esetben ők „egyházból kiváló szektaalapítókká” válhatnak” (in: *Pasztorálpszichológiai szempontok az istentisztelet útkereséséhez*, Kálvin kiadó 2005, 45–56). E négy típus valamelyikében – még ha a sematizálás olykor túlzónak tűnik is – szinte minden lelkész magára (és lehetőleg nem egyszerűen valamelyik társára!) ismerhet, és ebből az önismeretből eljuthatunk arra a felismerésre, hogy milyen veszélyhelyzetben élünk.

Leginkább a szexualitással, az anyagiakkal és az alkohollal kapcsolatos botlásokat szokták az egyházi bűnök közé sorolni, ám a lista ennél sajnálatosan hosszabb. Talán elég, ha csak utalok a hatalommal való visszaélésre (családban és gyülekezetben), az egyre terjedő számítógép-függőségre, a tanítással kapcsolatos zavarokra, az igazmondás hiányára, vagy egyszerűen csak a hanyagságra és a lustaságra. A fenti típusok valóságossága és az evangéliumi szemlélet semmiképpen sem engedi meg, hogy purifikátori türelmetlenséggel küzdjünk az egyházat kétségtelenül hiteltelenítő bűnök ellen. Célravezetőbb

lehet – a lutheri „*mutuum colloquium et consolatio fratrum*” szellemében – a megelőzés és ennek jegyében egy lelkigondozói hálózat létrehozása. Szükségesnek tűnik a lelkészházasságok védelmével kapcsolatosan egy intézkedési csomagot összeállítani.

Elsőrendű feladat a lelkési házasságok fenntartása oly módon, hogy az a benne élők javára, valamint az adott gyülekezet és közösség épülésére legyen. A szolgálat egyik legnagyobb erőforrását jelentheti a biztos családi háttér, annak hiánya viszont megnehezítheti, sőt szélsőséges esetben tönkre is teheti munkánkat. Különleges, vagyis az átlagemberétől eltérő hivatások esetében gyakori, hogy a magánélet és a munka összeegyeztetése nem könnyű feladat. A lelkési szolgálat egyrészt a szükségszerűen adódó lelki terhekkel és stresszhelyzeteivel, másrészt a legtöbb polgári foglalkozástól eltérő munkabeosztásával igazán a különleges hivatások közé tartozik. Indokolt ezért, hogy foglalkozzunk a lelkészcsaládok egységének és épségének védelmével.

Természetes, hogy minden ember gondosan kell, hogy készüljön a házasságra. Ez fokozottan érvényes kell, hogy legyen azokra, akik lelkipásztorként – vagy annak házastársaként – kötik össze életüket valakivel. A szolgálatra és a házasságra való felkészülés gyakorlatilag párhuzamosan kell, hogy folyjon, már csak azért is, mert a két nagy esemény (lelkézszentelés, illetve esküvő) időben gyakran nagyon közel esik egymáshoz. Némelyek hajlamosak azt hinni önmagukról, hogy jó lelkipásztorok, de nem jó házastársak, nem jó szülők stb. A kettő azonban összefügg egymással, egyik nem játszható ki a másik ellenében. A korábbiaknál nagyobb számban vannak olyanok, akik lelkészneként világi állású férjjel élnek együtt, illetve nagy számot tesznek ki az egyedül élő (hajadon vagy agglegény, illetve özvegy vagy éppen elvált) lelkészek. Valamennyi csoportnak saját problémái vannak, mindegyik sajátos odafigyelést igényel!

A felkészüléshez hasonlóan nagy szerepe van a prevenciónak. Ha a családi válság legkisebb jelei mutatkoznak, azonnal keresni kell – lehetőleg közösen – a megoldást. Ez első szinten a barátokkal, kollégákkal való intenzív kapcsolatápolást és őszinte beszélgetéseket jelent, második szinten pedig szakemberek bevonását. Le kell tudni győzni az abból adódó gátlást vagy szégyent, hogy, példának okáért, egy lelkész házaspár pszichológus vagy éppen szexológus tanácsát veszi igénybe. A konfliktuskezelésnek a legkülönbözőbb formái vehetők hatékonyan igénybe. Minden prevenció és terápia akkor lehet igazán hatékony, ha az együtt jár a lelkési szupervízióval. Ezzel kapcsolatban a legújabb időkben számos jó kezdeményezés született.

Külön kell foglalkoznunk a gyermekekkel. Közismert tény, hogy lelkészcsaládokban ők sokszor hátrányos helyzetűvé válnak, ami testi-lelki (beleértve hitbéli) fejlődésük szempontjából hátrányos lehet. Már csak ezért is indokolt, hogy a lelkészcsaládok rendszeresen keressék annak alkalmát, hogy

közösen el tudjanak menni nyaralni, illetve év közben is tartalmas közös programokat szervezzenek. Célszerű továbbá annak a lehetőségnek a megtalálása is, hogy a lelkész házaspár alkalmanként néhány napot együtt, csak egymásra figyelve tölthessen. Ne válják valósággá a bibliai igének ilyen elferdítése: „Míg a gyerek tőle el nem választ...”

Gondolatmenetem végén egy filmélményemet osztom meg az olvasókkal.

Néhány éve mutatták be a mozik az olasz Nanni Moretti *Van pápánk (Habemus papam)* című filmjét. Az alaphelyzet a végsőkéig kiélezett. A konklávé hallatlan feszültségek közepette megválasztja az új pápát, akit a 85 éves Michel Piccoli jelenít meg, zseniálisan. Miután felszáll a fehér füst és elhangzik a „*habemus papam*” bejelentés, az új egyházfőnek ki kellene állni az erkélyre. Ő azonban szó szerint az utolsó pillanatban meggondolja magát, és pánikroham tör ki rajta. „Nem vagyok rá képes!”, mondja a megdermedt bíborosoknak, majd bezárkózik szobájába. A ceremóniamesterek zavartan visszavonulnak, teljes a bizonytalanság. Végző kétségbeesésükben nagy titokban a híres pszichoanalitikust hívják a Vatikánba, tőle remélve segítséget. A Vatikán hivatalos hangja, a sajtótitkár kapja a feladatot, hogy a pápát meggyőzze arról, hogy vállalnia kell a szent szolgálatot.

Az erőszak és a sok képmutatás miatt azonban a pápa menekülőre fogja. Szeretné inkább saját belső világát megismerni. A falak közötti elvárások helyett kint a városban csupa spontán jósággal és segítőkészséggel találkozik. A számára oly kedves művészeket követve egy Csehov-dráma előadásán köt ki, ahol – fiatalként színész akart lenni – fejből tudja a dialógusokat. A színház világában egyértelmű, hogy ott szerepet játszanak, erre azonban képtelen a hivatása területén.

A film alapszituációja nagyon hasonlít az elmúlt évek egy másik sikerfilmjében látottakhoz. *A király beszéde* című alkotásban VI. György sem tud megfelelni a rá osztott szerepnek, hiszen dadogása miatt képtelen elmondani beszédét. Ott is az egyes ember drámáját látjuk, akire közösség van bízva, aki felelősséget kell, hogy vállaljon. Ám amíg Tom Hooper ugyancsak hatásos filmjének végén a király el tudja mondani a várva várt beszédet, Nanni Moretti pápája végül is úgy áll ki a Szent Péter téri tömeg elé, hogy ott visszalépését jelenti be.

Az erőtlenség, az alkalmasság, az elvárások és a konvenciók kérdéseivel anglikán vagy evangélikus lelkészként is szembe kell néznünk. Mi is élethosszig tartó döntést hozunk. Úgy szeretnénk egy közösség bizalmának megfelelni, hogy szavunk és életünk hiteles maradjon. Irtózunk attól, hogy hivatásunkat a kötelező elvárások szerepeként éljük meg, amelyben alkatunktól idegen maszkot és jelmezt hordunk. Ezért talán nem baj, ha nagy döntések előtt egy időre mi is megszökünk.

A *Habemus papam*: parádés film a szabadságról. Arról, hogy lehet nemet mondani.

Mi is szüntelen döntési helyzetben vagyunk. Szerepek és elvárások elől olykor talán el is szökünk. Hosszú belső és külső utakat járunk be. Közben aztán rádöbbenhetünk arra, hogy az Úristen nem vonja meg tőlünk a szabadságot, éppen ellenkezőleg: „Ismered lelkem szorongásait. Nem adtál ellenség kezébe, hanem tágas térre állítottad lábamat” (Zsolt 31,8–9). Mert felismerhetjük, hogy nem Krisztus földi helytartójának kell lennünk. Nem vagyunk tévedhetetlenek. Nem kell szerepet játszaniuk, vállalhatjuk kételyeinket és erőtlenségünket. Mert mind a küldő Úristen, mind a bennünket váró hívek azt szeretnék, ha csalatkozhatatlan pápák helyett „csak” egyszerű pásztorok tudnánk lenni. Ha ezt felismerik bennünk, akkor szívbéli örömmel ezt tudják mondani: *Habemus pastorem!*

És mivel nem egyedül vagyunk, hanem lelkészek közösségében, ez még jobban hangzik többes számban: *Habemus pastores.*